

madibus responsorius : *Esto nobis, Domine, turris a fortitudinis a facie inimici.* In novissimis duabus hebdomadibus responsorius, *Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice et exaudi me, Domine, Deus meus.* Versus, *Qui tribulant me, exultabant si motus fuero, ego autem in misericordia tua speravi.* In paschalibus diebus, responsorius, *Alleluia, Alleluia.* Versus, *Cantate Domino canticum no-*

rum, cantate Domino omnia terra. In Ascensione Domini, *Alleluia, Alleluia.* Versus, *Ascendit Deus, in jubilatione, et Dominus in voce tubæ.* In diebus Pentecostes responsorius, *Alleluia, Alleluia.* Versus, *Repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cæperunt loqui, Alleluia, Alleluia.* In festivitibus sanctorum de responsoriis propriis quæ in nocte cantantur.

SYMPHOSII AMALARI

PRESBYTERI METENSIS ET CHOREPISCOPI

ECLOGÆ DE OFFICIO MISSÆ.

(Baluz., Capitul., ex ms. S. Galli in Helvetia.)

INCIPIUNT ECLOGÆ DE ORDINE ROMANO ET DE QUATUOR ORATIONIBUS EPISCOPORUM SIVE POPULI IN MISSA.

Capitula sequentis opusculi prænotamus ut si forte quis ignarus exstans de ignobilitate hujus operis, aggrediensque illud quasi dignum, ac postea reperens vile, ne pœnitentia ductus dicat apud semetipsum vel apud suos astantes : Si cognovissem rusticitatem hujus operis, nullatenus in eo laborem oculorum meorum impenderem : videat modo in capite quæ sequuntur usque in finem. Et si lectionis causa in aliquam nauseam incurrerit, non illi qui ordinavit tantum Ingratus existat, sed et sibi, qui cognita ignobilitate, magis eam elegit rimari usque ad calcem.

I. Illud vero intinmandum est quod ea quæ celebrantur in officio missæ ante lectum evangelium respicientia sunt ad primum adventum Domini usque ad illud tempus quando properabat Hierusalem passurus.

II. Introitus vero ad chorum prophetarum respicit, et merito hos tangimus hic, quoniam, ut Augustinus ait, Moyses minister fuit Veteris Testamenti.

III. *Kyrie eleison* ad eos prophetas respicit qui circa adventum Domini erant ; de quibus erat Zacharias, necnon et filius ejus Joannes.

IV. *Gloria in excelsis Deo* ad cœtum angelorum respicit, qui gaudium nativitatis Domini pastoribus annuntiaverunt.

V. Prima collecta ad hoc respicit quod Dominus agebat circa duodecimum annum quando ascendit Hierosolymam, et sedebat in templo inter medios doctorem, et audiebat illos atque interrogabat.

VI. Epistola ad prædicationem Joannis pertinet.

VII. Responsorium ad benevolentiam apostolorum, quando vocati a Domino, et secuti sunt.

VIII. *Alleluia* ad lætitiâ mentis eorum quam habebant de promissionibus ejus, vel de miraculis quæ videbant fieri ab eo sive per nomen ejus.

IX. Evangelium ad suam prædicationem usque ad prædictum tempus.

X. Deinceps vero quod agitur in officio missæ, ad illud tempus respicit quod est a Dominica, quando pueri obviaverunt ei usque ad Ascensionem ejus sive Pentecosten.

XI. Oratio vero quam presbyter dicit a secreta usque *Nobis quoque peccatoribus*, hanc orationem designat quam Jesus exercebat in monte Oliveti.

XII. Et illud quod postea agitur, illud tempus significat quando Dominus in sepulcro jacuit.

XIII. Et quando panis mittitur in vinum, animam Domini ad corpus redire demonstrat.

XIV. Et quod postea celebratur, significat illas salutationes quas Christus fecit discipulis suis.

XV. Et fractio oblatarum illam fractionem significat quam duobus Dominus fecit discipulis suis in Emaus.

De Romano ordine et de stationibus in Ecclesia.

Masculi stant ad australem partem, et femine ad borealem, ut ostendantur per perfectiorem sexum firmiores sanctos semper constitui in majoribus tentationibus sætus hujus mundi, et per infirmiorem fragilioremque sexum infirmiores in aptiore loco. Ad hoc etiam pertinet quod et Joannes in Apocalypsi sua vidit angelum fortem qui posuit gaudium suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. Fortiora etenim membra in majoribus periculis, altera in competentibus sistantur.

De introitu episcopi.

Episcopus a læva ingreditur, et transit ad dexteram. Christi unum corpus nos sumus omnes ; ideoque fas est quod episcopus intrans ecclesiam imitetur suum caput Christum ingredientem in mundum. Lævam partem tetigit Salvator noster, quia temporalem assumpsit ; sed tendebat ad dexteram et docebat id ipsum Ecclesiam facere, quoniam resurrectione carnem quam assumpsit ad dexteram Dei elevavit, et Ecclesiam suam secum fecit considere in cœlestibus, sicut dicit Paulus apostolus, quia simul excitavit et simul sedere fecit in cœlestibus. Audi quid dicit Salomon de dextera et

læva : *Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiæ et gloria.* Si longo tempore vivere cupimus, ad dexteram, id est ad futuram vitam tendamus, et in sinistra habebimus divitias et gloriam, id est, sufficientiam præsentis vitæ.

De diaconibus et cæteris ministris episcopi.

Intrant cum eo non amplius quam septem diaconi, totidem subdiaconi, totidem acolythi cum thuribulis non amplius quam ternis. Sæpe scriptum est et in multis locis apertum quod septenario numero universitas Ecclesiæ designatur, quoniam multiplicatis partibus suis facit duodecim, id est ter quatuor duodecim, et quater tria duodecim, et ex duodenario numero patriarcharum et apostolorum universa Ecclesia propagatur. Si interrogaveris quare non possint esse in eo ordine sex aut quatuor aut duo, respondebo quia Deus impari numero gaudet. Cur, inquis, Deus gaudet impari numero? Dico, quia impar numerus dividi non potest, et divisionem non vult Deus recipere in Ecclesia sua. Par numerus dividi potest sicut est sex in tres, et quatuor in duo, et duo in unum. Et unum ideo parem numerum non suscipimus in ordine supradicto, quia divisionem et schisma non vult Deus recipere in Ecclesia sua. Quamvis tacuissent de septem diaconibus ab apostolis ordinatis, ex hinc decreverunt apostoli vel successores apostolorum per omnes Ecclesias septem diaconos, qui sublimiori gradu essent cæteris, et proximi circa aram quasi columbæ altaris assisterent, septem propter septem viros perfectos, quinque propter quinque libros Moysi, tres propter spem, fidem et charitatem, unus propter unitatem Ecclesiæ.

De portatione cereorum.

Quot diaconi sunt, tot candelabra portantur, quia omni Ecclesiæ laboranti et imitanti Christum promittitur gaudium æternæ vitæ et lux perpetua. Quod manifeste declaratur in Apocalypsi Joannis, dicente Domino negligenti : *Age pœnitentiam, et prima opera fac. Sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo (Apoc. 11),* id est, promissæ lucis munere, si pœnitentiam non egeris, te privabo.

De portatione thuribuli.

Portatur et thuribulum, quod Christi corpus significat, sicut scriptum est in eadem Apocalypsi : *Alius angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum (Apoc. viii).* Quod sic expositum est. In conspectu scilicet apparuit Ecclesiæ, factus ipse thuribulum, ex quo Deus odorem suavitatis accepit, et propitius factus est mundo.

De episcopo jam præsentato altari.

Episcopus veniens ante altare adorat primo sancta, et postea pacem dat presbyteris et diaconibus, quia illum imitatur de quo propheta scripsit : *Multiplicabitur ejus imperium; et pacis ejus non erit finis (Isa. ix).* Primo episcopus adorat sancta, quia primo illius misericordia impertienda est a quo pax et concordia et regnum Christi intra nos regnat. Duos sacerdotes osculatur, quia ipse est lapis angularis qui conjunxit duos in unum parietem altrinsecus venien-

tes, et dedit pacem his qui fuerant longe, et his qui prope.

De Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto.

Post datam pacem concordat sanctæ Trinitati gloriam, quasi dicat : *Gloriam referimus Deo Patri, et Filio, et Spiritui sancto, quia pacem quam prophetavit per sanctos suos prophetas nobis in novissimis temporibus dignatus est ostendere. Quando dicit, Sicut erat, diaconi procedunt ad altare et iterum revertuntur ad episcopum et stant erecti. Hoc significat quod ideo morti se tradiderunt, subauditur apostoli, ut Christi corpori adunarentur. In quo versa varietas multiplicium temporum demonstratur, id est, sicut erat in principio, præteritum et nunc præsens, et semper futurum et æternum, et in sæcula sæculorum longitudo magna. Unde Origenes : Quoties sæcula sæculorum nominantur, fortasse licet ignotus nobis, tamen a Domino status aliquis terminus indicatur, quasi superiora tria circa tempus referantur, et ista inferiora circa sæcula fidelium transeuntium. Altare pro testatione nominis Christi vidi sub altare per hyperbaton dictum est; non sub ara vidi occidere, sed qui sub ara fuerunt occisi, id est, sub testificatione nominis Christi, eorum animas vidi. Quando dicitur prophetalis versus, episcopus vadit ad altare, et osculatur eum; quia per ora prophetarum Christus venit in mundum, et transivit ad Passionem.*

De statione diaconorum.

Diaconi primo stant inclinati ante altare cum episcopo usque sicut erat, quia chorus martyrum sanctorum ante novissimam tribulationem in convalle lacrymarum manet. Postea martyrio coronati erecti stant liberati, et securi jam ab omni persecutione, quorum Deus oculos abstersit ab omnibus lacrymis et ab omni dolore et ab omni esurie; ideoque stant ante Dominum semper.

De statione episcopi.

Episcopus vero semper stat inclinatus usque ad prophetalem versum: quia Christus non anticipavit tempus quo prænuntiatus est per ora prophetarum. Tempore enim quo prophætæ prædixerunt venit in mundum ad Passionem, et ideo cum versu prophetali vadit ad altare, quia Christum imitatur, ut ostendat populo omnia quæ prophætæ prædixerunt de Christi passione vera esse et in tempore suo consummata; sicut aperte legitur in prophetia Danielis : *Septuaginta, inquit, hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impletur visio et prophetes, et unguatur Sanctus sanctorum (Daniel ix).* Et iterum inferius : *Confirmabit autem pactum multis hebdomadis una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium (Ibid.).* Quod dicit *adducatur justitia sempiterna, de Christi adventu dicit. Quod dicit unguatur Sanctus sanctorum, de ejus baptismo dicit. Quod dicit confirmabit autem pactum multis hebdomadis una, de Joan-*

nis præconatu et de Christi prædicatione et de vocatione apostolorum dicit. Quod dicit et in dimidio hebdomadis deficiat hostia et sacrificium, de Christi passione et resurrectione dicit. Quod autem dicit septuaginta hebdomadas, id sunt anni solares quadragesimi septuaginta quinque. Septem enim anni ponuntur in una hebdomada. Abbreviatus ideo dicit quia de quadragesimi septuaginta quinque facit quadragesimo nonaginta. Aufert embolismos de solaribus annis quadragesimi septuaginta quinque, et ponit seorsum hos menses et annos quos facere potest ex embolismis. Embolismi sunt in tanto numero annorum centum septuaginta quinque : quos oportet parti per duodecim, quia duodecim menses in anno sunt. Duodecies enim decalessera sunt centum sexaginta octo, id sunt quatuordecim anni; quos quatuordecim annos debes adicere ad supradictos quadragesimo septuaginta quinque, et sunt quadragesimo octuaginta novem. Remanserunt menses de centum septuaginta quinque septem super centum sexaginta octo. Hos septem adde ad quadragesimo octuaginta novem annos, et fit inchoatio nonagesimi anni, in quo anno Dominus crucem ascendit. Et ideo dixit propheta : *Confirmabit pactum multis hebdomadis una*, quia in ea Joannes prædicabat, et apostoli ad fidem conveniunt, et in dimidio hebdomadis occisus est Christus Jesus. Septem menses qui additi sunt ad annos quadragesimo octuaginta novem, idem ipse qui se subdidit Patri usque ad mortem, de hac expectatione matri intulit dicens : *Quid tibi et mihi est, mulier? Nondum venit hora mea* (Joan. 11). Episcopus statim postquam adoraverit sancta, pergit ad dexteram altaris, et stat rectus versus ad orientem; et diaconi retro illum unus post unum, plures ad dexteram, pauciores ad sinistram. Episcopus ad dexteram altaris stat, quia Christus regnum prædicabat, in quo totum dextrum est, et nihil sinistrum habet. Stat et rectus, quia venit regere suos in virga ferrea, id est, in inflexibili justitia. Stat versus ad Orientem, quia, ut ipse indicat, non querebat voluntatem suam facere, sed ejus qui illum misit, sicut scriptum est : *Quia descendit de caelo, non ut faciat voluntatem suam* (Joan. vi), et reliqua. Nunquam retrorsum versus, sed semper faciem patris intuetur. Unde ipse Dominus in Evangelio : *Scio unde veni et quo vado* (Joan. viii). Sic namque oportet Christum et regnum prædicare cœlesti et peccata sub pedibus sternere, respicere æterna, et temporalia retro habere. Diaconi retro stant, quia, sicut diximus, bene martyrum choro aptari possunt, qui et ministrantes sunt in sancto altari, et dalmaticas portant quas solebat militaris usus portare. Ipsi diaconi præcesserunt ad altare, quia in Veteri Testamento martyres existerunt, et modo retro stant, quia post natiuitatem Domini nihil minus martyrio dignæ coronantur. Aliqui ex ipsis stant ad dexteram, et aliqui ad sinistram, quia multi de contemplativa vita martyrio coronati sunt, et multi de activa vita ad coronam martyrii procedunt. De utrisque modis in duobus ho-

minibus contentum exemplum potest poni. Scribens namque Clemens Alexandrinus de Jacobo fratre Joannis historiam quamdam dignam memorie refert (*Euseb., lib. II, c. 9, ex versione Rufini*). « Et is, inquit, qui obtulerat eum judici ad martyrium, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum. Ducti sunt ambo ad supplicium pariter; et cum dacerentur, in via rogavit Jacobum dari sibi remissionem. At ille parumper deliberans, Pax tibi, inquit, et osculatus est eum; et ita ambo simul capite plexi sunt. » Jacobus contemplativam vitam ducebat, quia nemo eorum suum aliquid esse dicebat. Socius vero suus nullus dubitat quin presentem vitam duceret, quamvis una cum illo ad gloriam regni cœlestis martyrio candidatus intraret. Hi namque qui contemplativam vitam ducunt, vigent majore numero virtutum quam hi qui activam in quo sufficere possunt ad exempla Marthæ et Mariæ, una ministrans activam vitam, altera sedens contemplativam.

Candelæ primo ab acolythis illuminantur extra ecclesiam, et per acolythos portantur in ecclesiam. Primo candelæ præcedunt, et postquam ventum fuerit ad altare, postponuntur. Utrumque demonstrant et doctores ecclesiæ, id est illuminatores existisse ante natiuitatem Domini, et postea. Acolythis namque accensores luminum dicuntur. Portantur manibus; quia quos scientia replent, bonis exemplis erigere nullatenus cessare debent. Eadem candelæ usque ad *Kyrie eleison* acolythorum manibus tenentur; et tunc ponuntur in parimentum, et stant fixo gradu. Sic oportet doctores ut rudem populum nullatenus de manibus relinquunt antequam populus subjectus sciat dicere : *Domine, miserere mei peccatoris*. Quod est opere dicere, prout doctus sum a didascalo : miserum me recognosco, et ideo misericordiam Domini implorare oportet. Stantque tunc per se in ecclesia et illuminant ecclesiam, quoniam fas est ut qui jam doctus est a doctore doceat Ecclesiam pro vice doctoris. Quæ similiter, ut diximus, de diaconibus plura stant a dextris, et pauca a sinistris. De quo idipsam significare velle intelligimus quod superius diximus de diaconibus. Post primam namque orationem ponuntur candelæ ante altare, non jam altrinsecus ut antea, sed mistim per ordinem unaquæque post alteram usque ad novissimam; quia sunt quidam qui omnia relinquunt et sese ad vitam contemplativam constringunt. Plerique activam vitam ducunt, et habent curam terrenarum rerum. Tamen quantum possunt eleemosynas faciendo, vigiliis exercendo, satagunt properare ad Ecclesiam. Quos utrosque nostra Ecclesia mistim tenet. Et quamvis ideo possit intelligi candelas per ordinem ante altare poni ut expedite possint ministri ad ambonem currere et circa altaria ministrare. Evangelium quod portatur propius episcopo ostendit quod ipsum est nobis via eundi ad regnum Dei.

De sessione episcopi.

Quod requiem animarum significet post actam

orationem, et quid significet quod presbyteri cum eo sedent, et de eo quod versus sit ad populum, ostendit datam esse illi potestatem eorum acta scrutari. Episcopus quidem, post primam orationem quam precationem nominamus, sedet versus ad populum, et presbyteri cum eo. In ipsa vero precatione optationem bonam Ecclesiæ intelligimus, quasi dicat populo: Optavi bonum Ecclesiæ, et ideo sedeo. Et vos quidem, si delectat requiem possidere animarum, querite primum regnum Dei et justitiam ejus, et æterna necessaria adjicientur vobis, et post invenietis requiem. Stare namque est adhuc in certamine posito et orare. Post victoriam vero sedere ac judicare. Sedent et presbyteri cum eo, quorum ministerium est id ipsum enuntiare; de quibus Paulus: *Presbyteri duplici honore habeantur, maxime qui laborant in verbo Dei (I Timoth. v)*. Post primam orationem stat versus ad populum, ut se monstret populo postquam Domino se manifestavit et sua acta, oravit pro se suisque et pro populo bona precatus est, et laudom Deo retulit habere in ministerium opera populorum suorum examinare quis inter eos dignus habeatur vel quis indignus.

De sede episcopali.

Nam ideo altior locus positus est episcopis ut ipsi superintendant et tanquam custodiant populum. Nam et Græce quod dicitur episcopus, hoc Latine superintensor interpretatur, quia superintendit, quia supervidet. Quomodo enim vinitori altior sit locus ad custodiendam vineam, sic et episcopis altior locus factus est. Et de isto periculoso loco et alto periculosa ratio redditur, nisi eo corde stemus hic ut humilitate sub pedibus vestris simus et pro vobis oremus.

De Epistola.

Christus enim minister fuit, qui dixit: *Non veni ministrari, sed ministrare (Matth. xx)*. Joannes nempe subminister, qui dixit: *Hic erat quem dixi, qui post me venturus est, qui ante me factus est, qui non ascendit ad superiorem gradum quem solus solet ascendere qui Evangelium lecturus est, ut ostendat se subministrum esse, quia non est Joannes dignus solvere corrigiam calcamentorum, cujus verba in eo leguntur. Cantor vero ascendere potest indifferenter. Ascendit superius, quia Christus prælatus est Joanni. Stat in eodem, quia æstimabatur Joannes. Stat inferius, quia venit ab eo baptizari. Non ascendit superius qui responsorium cantat quam qui lectionem legit, sed stat in eodem loco. Et si ascendit superius, secundum supradictos modos intelligitur. Responsorium ideo dicitur eo quod uno cantante cæteri respondeant. Cantavit unus Christus, id est, vocavit Petrum et cæteros apostolos. Illi responderunt, quia Christum imitati sunt. Et ideo responsorium convocationi apostolorum convenit. Ipse idem solus versus cantat, quia Christus seorsum pernoctans solus orabat, sicut in Evangelio: *Ipse autem erat pernoctans in oratione (Luc. vi)*. Diaconus cum ascendit ad legendum, petit benedictionem ab episcopo, et accipit Evangelium de altari; et præce-*

dunt ante eum duo candelabra et duo thuribula sive unum. Illud quidem quid significet dictum est. Diaconus vero stat versus ad meridiem. Ad quam partem viri solent confluere. Petit prius benedictionem ab episcopo. Episcopus dat illi: *Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis*. Incensum quod ponitur in thuribulum, orationem designat sanctorum. Unde dicit Propheta: *Dirigitur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psalm. cxl)*. Diaconus dicit, *Dominus vobiscum*. Et populus se vertit ad orientem, orat Deum ut possit digne intelligere quæ auditorus est, et singuli faciant signum sanctæ crucis in frontibus eorum, ut per signum sanctæ crucis sint loricati, quatenus nulla phantasia diabolicæ fraudis aditum inveniat introeundi in corda eorum, et auferre possit semen Evangelii de animabus eorum. Post hæc baculi deponuntur e manibus. Judæi namque arundinem in dexteram Jesu dabant, et spineam coronam capit ejus imposuerunt, et salutabant eum, atque genua ponentes adorabant eum illudentes. Nos vero fugientes consensum eorum, deponamus baculum quem illi erexerunt ob superbiam, neque coronam neque aliud operimentum super caput eadem hora tenentes. Si intraverit quis subito eadem hora in Ecclesiam, non salutamus eum, neque genua ponimus ad orationem donec lectum sit Evangelium.

Aliter baculum possumus intelligere humanum adjutorium. Unde et Jeremias: *Maledictus homo qui confidit in homine (Jerem. xvii)*. Et reliqua. Sacerdotes namque in Ecclesia possunt esse baculi nostri, qui pro nobis debent orare. Quam orationem pro baculo ponimus. Est aliquoties ut eo baculo utamur, aliquando non. Quando Christum in promptu habemus, non est necesse ullo baculo. Si quando propter peccata nostra discesserit, necesse est quæ- rere baculum, id est, orationes sanctorum. Quapropter quando sacerdos orat atque celebrat aliorum doctorum officia, baculos tenemus in manibus. Et quando ipsius Christi verba nobis loquuntur, baculos non tenemus in manibus. Ut ostendatur non difficile esse Christo per se docere posse populum suum. Quoniam ubi in promptu Christus loquitur, non ibi necesse habemus Petrum neque Paulum neque alium doctorem: quia ipse est unus magister qui in cælis est.

Cur sit diaconus in ambone versus ad meridiem.

Diaconus pronuntians verba Evangelii ad meridiem stat versus, quoniam illis loquitur de quibus dicebat Paulus: *Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. vi)*. Quando enim sol ad meridiem vergitur, ferventior solet existere et altior. Significat namque Ecclesiam ferventem animo in amore Dei, elevatam esse in magno culmine virtutum. De qua parte sicutatur in Canticis canticorum: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie (Cant. i)*. In eadem parte illum requirit sponsa qua recognoscit illum cubare, in meridie, id est, in eis quorum cor ardens est in dilectione Dei et dilectione proximi, ipsis de quibus loquitur Evangelium qui in corde bono et optimo audientes verbum reti-

nent, et fructum afferent in patientia. Sane quando A
solemus sedere ad lectionem magistrorum, facies
magistri nostri amplius intenta in eum qui perfectius
potest discere quam in eos qui minus perfecte dis-
cunt; non eo quod illi soli optet suam doctrinam,
sed quia illos qui tardiorum sensum habent vult
fletum doceri ab illo qui citius veram rationem in-
venire potest in doctrina magistri. Non dicimus ita
ut hi qui post tergum sunt extorres sint a sancto
Evangelio, sed ut per doctores minus eruditi eru-
diantur.

Tu qui scavidisti cūlmen sublime minister,
Quanto exalta petis, tanto moderator esto.
Quantum proxa solo, tantum sit proxima caelo,
Mens etenim quae celsa petit, hæc ima tenebit,
Inferiorque gradus quo vult descendere surgit.
Latatur serpens inimicus si cadis, alma,
Angelus stithroni si non gaudet quia tu sis.
Focula cetera jubee tu scendere limen olympi.

De extinctione cereorum.

Post lectum Evangelium candelæ extinguuntur.
Per candelas signantur doctores Ecclesiæ. Et quid
vult istud quod post Evangelium extinguuntur nisi
quod nemo doctorum transcendere potest verba san-
cti Evangelii? Aperte etiam monstratur clauso san-
cto Evangelio extinctam esse doctrinam doctorum.

De Credō in Deum.

Postquam Christus locus [Legend. locutus] est
populo suo, fas est ut dulcius et intentius profiteatur
credulitatem suam; sicque convenit populo post
Evangelium, quia Christi verba audivit, intentionem
credulitatis suæ præclaro ore proferre. Christiana
religio ut salva maneat corde creditur ad justitiam, C
oris autem confessio sit in salutem.

De præsentatione corporalis et calicis ad altare.

Post lectum Evangelium venit subdiaconus ferens
in brachio sinistro calicem, in quo recipiantur amula
populorum, et super calicem corporale, quod acci-
piens diaconus ponit super altare, similiter calicem
post receptas amulas. Dominus Jesus ipse [est sub-
diaconus et] diaconus. Subdiaconus quando ape-
ruit librum et legit; diaconus quando dixit: *Fil-
lius hominis non venit ministrari, sed ministrare*
(Matth. xx). Ipse ferens calicem et corporale. Nullo
eogente venit Jerosolymam, appropinquante hora
passionis suæ, habens in sinistro brachio calicem
et desuper corporale: quoniam quod passus est tem-
porale fuit, non æternale. Non licet fieri de altero
panno corporale nisi de lineo. Linteum namque per
multas exercitationes venit ad candorem suum. Sig-
nificat vero ipsam intentionem Dominicæ passionis.
Calix ipsam passionem, in qua suscepit amulas
nostras.

Recapitulatio de passione Domini.

Bis enim narratur in ista scedula de passione
Domini, unum quod sit in Evangelio, et alterum
quod adhuc restat et agitur in altari. Cur hoc? Quo-
niam bis crucifixus est Jesus. Primo linguis Judæo-
rum, et postea cruce. Inde est quod Marcus hora
tertia, id est, linguis Judæorum; sed sicut alii Evan-
gelistæ narrant, manibus, hora sexta.

De oblatione.

Christus Dominus sacerdos est in æternum secun-
dum ordinem Melchisedech, qui rex Salem, id est,
rex pacis, obtulit panem et vinum in præfiguratione
veri sacerdotis Christi, qui obtulit Deo Patri verum
panem, id est, corpus immaculatum, et vinum, id
est, sanguinem suum; in cujus typo hodie nostra Ec-
clesia panem et vinum offert in consecratione corporis
et sanguinis Domini. Et qui dedignantur oblationes
offerre, dedignantur, quamvis non viva voce, consi-
teri se Christi passione non esse redemptos, et eam-
dem passionem memoriæ suæ mandare, ita tamen ac
non sit aliqua causa quæ forte ad tempus impediatur.
Cum fanonibus offerunt, quoniam legimus in pas-
sione Domini sadarium usurpatum esse. Aliter quippe
fanones de lino efficiuntur. Et linum multis modis
sanctæ Scripturæ pro exercitio passionis ponitur.
Atque ideo fanonibus puris oblationes tenent ut se
ostendant religione sancta et catholica accepisse
pro fratribus animam ponere, et non solum animas,
sed et puras, ut non sint aliqua hæresi pollute, sed
charitate mundate. Unde dicit Apostolus: *Et si*
tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem
non habuero, nihil mihi prodest (1 Cor. xiii). Novis-
sime omnium sacerdotes offerunt et diaconi, sed so-
lum panem. Solus autem archidiaconus solet implere
oblationes priorum, infundens aquam in calicem et
amulam pontificis, ut ostendatur Christi corpus
unum esse, et quod iste fecit pro omnibus fecit, sic-
ut Petrus in Evangelio Dominum discipulos interro-
gantem: *Vos quem me esse dicitis (Matth. xvi)*, pro
universitate discipulorum solus Petrus respondit:
Tu es Christus Filius Dei vivi. Hoc quod omnes re-
sponderunt animo, viva voce solus Petrus protulit.
Quod presbyteri in novissimo loco offerunt, non va-
eat a mysterio, quando Joannes in Apocalypsi sua
vidit similem filio hominis in medio septem cande-
labrorum, et in eo vidit statum omnis Ecclesiæ præ-
sentis qualis esset. Et cum hoc descripsisset, *Pedes,*
inquit, ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti
(Apoc. 1). Pedes igitur novissimi temporis Eccle-
siam dicit, quæ eminentius est examinanda et pro-
banda pressuris. Presbyteri ministerium est fortem
esse in Ecclesia, ut pro se possit orare et pro po-
pulo. Et isti, ideo quia fortiores sunt in Ecclesia,
novissime offerunt, ut significant Ecclesiam; quo-
niam in novissimo tempore erit Antichristus, vide-
licet multo plures injuria sustinere quam præsentem.
Sed et si delectat audire cur viri ante feminas offer-
rant, dicitur quia et primitiva Ecclesia in pressura,
quando nondum pleniter Christiani erant, plures in-
jurias sustinuerunt quam modo sustinent præsentem
Ecclesia. Femina in medio offerunt, quia, sicut li-
quido patet, silentium est magnum in Ecclesia. Deus
enim gratias, Christianitas maxime in istis temperi-
bus viget, præcipue quoniam sublimis potestas Chri-
stiana est. Presbyterorum ministerium est et diaco-
narum in altari et circa altare ministrare; ideoque

ipsi soli accedunt ad altare, quorum ministerium est A
circa altare.

*Quomodo stant ministri episcopi, diaconi et subdiaconi
circa altare hora missæ.*

De ministrantibus hora missæ. — Eo namque tempore quo missa celebratur, diaconi stant retro episcopo, et subdiaconi ante faciem ejus. Notum est enim dixisse Christum discipulis suis : *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte (Matth. xxvi)*; qui, sicuti Christus prædixit, eadem nocte relicto eo fugerunt. Ac per hoc modo eadem hora secundi Ministri altaris recedunt a facie episcopi, ut significetur ad tempus apostolos absentes fuisse et tamen retro expectantes, quoniam post passionem illum secuti sunt. Quid est retro stare? Procul dubio sequi anteriorem. Subdiaconi vero post angelicum hymnum stant inclinati usque dum dicitur : *Nobis quoque peccatoribus.* Tunc primo se erigunt, et stant in loco ubi ante steterunt; quoniam discipuli et mulieres sequentes orant Dominum usque ad locum crucifixionis, non solum sequentes, sed et plangentem. Conversus autem Jesus dixit : *Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos et super filios vestros (Luc. xxiii).* Mulieres flebant quasi pro peccatore; sed ipse Dominus ostendit non super illum debere flere, sed super ipsas que peccatrices erant. Et quid vis dicere quale ministerium habeant subdiaconi, quando stant inclinati, si pro suis peccatis non orant et plorant? Per tropologiam subdiaconi inclinati sunt, quia declinaverunt. Stant erecti per confessionem, et rursus aspiciunt in faciem pontificis, postquam dicit : *Nobis quoque peccatoribus.* Et quomodo poterant discipuli et mulieres claudere oculos suos ut non viderent Dominum in cruce pendentem quem tantum amabant? Subdiaconi in ipso aspectu perseverant usque dum frangere calicem circumdatur. Tunc demum recedunt, ut præparent calices in quo corpus Domini honorifice servetur. Audiet quantum supra die steterint ad crucem. Lucas inquit : *Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu, et depositum involvit in sindone. Subsecutæ autem mulieres que cum ipso venerant de Galilæa, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus. Et revertentes paraverunt aromata et unguenta, et sabbato quidem siluerunt (Luc. xxiii).* Mulieres quidem parant aromata et unguenta unde conduntur corpus Domini, ne in pulverem redigatur. Subdiaconi quidem, postquam vident calicem circumdatum listeo, vadunt et præparant calices sive sindones mundas in quibus recipiant corpus Domini, ne in terram cadat et in pulverem vertatur. Mulieres sabbato siluerunt. Scilicet et subdiaconi expectant usque dum oratio Dominica compleatur et id quod pendet ad hanc orationem. Convententer quippe sabbatum coepatur orationi Dominicæ, in qua sunt septem petitiones. Etenim per septimam sabbati septiformis spiritus intelligitur. Vel de oratione Dominica, que sabbato aptatur. Vel silentium sabbati requiem mentis designat, que datur per septem dona Spiritus sancti.

Et hæc dona nos petimus in oratione Dominica. Unde ministri Ecclesie eadem hora quiescunt. Plane diaconi inclinati permanent usque dum compleatur oratio Dominica. Et Subdiaconi erigunt se cum audiunt : *Nobis quoque peccatoribus*, per quos designantur illi quibus Christus dixit : *Vos autem sedete in civitate donec induamini virtute ex alto (Luc. xxiv)*, scilicet apostoli. Sed istorum declinatio perseverans eorum perseverantiam in oratione designat ut acciperent promissum Domini. Quibus utique præcepit specialiter expectare promissum Spiritus sancti in Jerusalem usque ad Pentecosten, illi stant inclinati usque dum compleantur septem petitiones orationis Dominicæ, et de quibus supra legitur quod ministrantes ei erant usque ad sepulcrum, et postea præparantes aromata. Illi qui horum typum tenent, recedunt de altari ad ministerium præparandum quando audiunt : *Per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

Versus.

Ecce habes hic tumulum Christi quam conspicias aram.
Hinc sursum mente omnia celsa pete.
Intea miratur pariter flagrantia precans
Concordes Domino. Hæc tu meditare pie.
Discipuli vultum in terram deposite vestrum,
Hoc vobis monstrant agmina sancta malum.
Asternus humiles nos cum mulieribus omnes
Ante pias facies angelicas jugiter.

De Te igitur, cur secreto cantatur.

Consuetudo namque Patrum nostrorum habebat ut qui orationem fecerent, laudem Deo referrent. Igitur quod excelsa voce dicimus ante *Te igitur*, ad laudem pertinet Creatoris nostri, ut manifeste omnibus demonstretur qui hanc valent distinguere, ubi et nos Deo gratias referendas esse referunt et angelicam creaturam pronuntiat unamquamque in ministerio apto laudare Creatorem suum. Postea namque sequitur *Te igitur*, oratio videlicet specialis sacerdotum, in qua orat et specialiter pro aliquibus, ut facit pro Apostolico, et postea ubi dicit *familiarum familiarumque tuarum*, et illico postquam pro propriis orationem fundit, generaliter se convertit pro omnibus orare adjungens : *Et omnium circum assistentium*, et cætera his similia. In eo videlicet quo ista oratio specialiter ad sacerdotem pertinet, solus Sacerdos in eadem intrat, secreto eam decantat. Sequitur magistri sui præcepta qui dicit : *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum (Matth. vi)*, et cætera. Iste namque mos apud nostram Ecclesiam usque hodie manet ut si quis orationem facit, specialiter facit. Hanc ita exaltat voce ut se ipsam admoneat quid in secreto cordis sui postulare debeat. Neque ab re est quare mos iste apud Christianos teneatur. Procul dubio quia Christus solus orabat. Unde Matthæus : *Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare (Matth. xiv).*

De crucibus in Te igitur.

Cruces in hac oratione senario numero perficiuntur, ut sicut Dei opera perfecta sunt, ita et ejusdem Dei et Domini nostri Jesu Christi corpus perfectum intelligatur. Senarius enim numerus partibus suis computatus perfectus est. Hoc significat quod novis-

vinna crux cum oblatione celebratur, quod pro tota A
Ecclesia venerat is pati cuius corpus passioni succubuit usque ad tactum crucis.

Aliter.

Quinque etiam ordines crucium quæ sunt ante sextam, quando cum oblata tangitur calix, significat quinque ætates mundi ante nativitatem Domini, sextus vero tempus illud quod restat a nativitate Domini usque in finem mundi. Significat enim semel tactus calix oblata semel Dominum ascendisse crucem, ut finem haberet cruciatus qui fiebat per quinque ætates mundi. Per oblata quæ exaltatur in manu signantur prophetae, qui in manibus exaltabant verum panem Christum quando ejus Incarnationem aperta voce prophetabant. Unde Isaias : *Ecce, inquit, virgo concipiet et pariet filium (Isa. vii)*. Cum ipsam crucem videt diaconus facere et incipere, calicem exaltare vadit, et tenet calicem simul cum episcopo exaltatum usque dum dicit : *Per omnia secula seculorum*, et postea ponit calicem in altare, et involvit eum sudario. Nempe Joseph, accepto corpore Jesu, involvit eum in sindone munda, et posuit illud in monumento suo. Hunc præsentem diaconum propter conveniens ministerium in typo ponimus Joseph, sive generaliter in typo eorum qui casto corde mysteria Christi suscipiant. Diaconus siquidem qui tenet calicem exaltatum cum Pontifice, ponit illum in altare, quia Joseph deposuit de cruce corpus dominicum, et posuit in monumentum. Diaconus, sicut diximus, involvit cum sudario calicem, quoniam Joseph involvit in sindone munda. In ipso altari, id est, in sepulcro, corporale jacet. Per quod intelligitur ipsum linteum majus quo totum corpus Domini tegebatur in sepulcro. Et per illud quod aliquam partem calicis tegit sudarium, intelligimus quod aliquam partem capitis Domini tegebat et aliquam non tegebat, sicut mos Judæis est facere, et remanet in altari, id est, in sepulcro. Hoc opus usque dum tria capitula compleantur, id est, prologus de oratione sequenti : *Pater noster, et Libera nos quæsumus, Domine*. Etenim tres dies in sepulcro Dominus quievit. Postea namque commixtum corpus Domini cum vino, simulque pace annuntiata, auferatur Dominicum corpus de altari, quoniam in tertia die anima quæ descendit ad inferna ut liberaret justas, corporis vivificaret membra, rediit ad corpus, et non est amplius inventum Dominicum corpus in sepulcro. Et ideo quoniam totus homo surrexit simul, fas est ut illico cum oblatione calix Domini auferatur de altari.

De nominibus quatuor orationum episcoporum sive populi in missa.

Prima oratio, aliquando oratio dicitur, aliquando collecta. Manifestum est quod ideo oratio dicitur, quia precantur bona pro populo. Collecta vero, quia populus inchoatur colligere in unum. Libeat fraternitatem tuam mihi, frater charissime, uti auctoritate sancti Augustini in hoc opusculo. Istud officium namque in quatuor species dividit, id est, in præca-

tionem, in orationem, in postulationem, in gratiarum actionem, ita commemorans. Quidquid agitur in officio missæ, antequam oblata ponatur in altari, precatio nominatur. Et hanc distantiam facit inter precatorem et deprecationem et imprecationem quod precatio sit quando bona optat populo, deprecatio quando oras ut devot malum et debeat a peccatis, imprecatio quando mala optat, id est, maledicit. Prima vero oratio quam dicit episcopus precatio nominatur, id est, optatio bona pro populo. Diximus namque quod introitus foret ad officium prophetarum, quoniam per ora prophetarum Christus intravit in mundum, et non solum intravit, sed et carnem assumpsit, et homo factus est, ducens originem secundum carnem de sanctis patriarchis, quorum unus valde optat et commendat expectationem ejus populo ejus dicens : *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (Gen. xlix)*. Et iterum : *Salutarem tuum expectabo, Domine (Ibid.)*. Memque : *Obsecro, inquit, Domine, mitte quem miseris es (Exod. rv)*. Hæc bonum optat sancta Maria Virgo Dei genitrix, quando Angelo respondit : *Fiat mihi, ecce ancilla Domini, secundum verbum tuum, ut ipse procedat ex meo virginali utero qui salvet populum suum a peccatis eorum (Luc. i)*.

De secretis.

Secreta dicitur eo quod secretam orationem dat episcopus super oblationem, ut Deus velit respicere super oblationem propositam et deputare eam futuræ consecrationi. Notum est enim ideo secretam orationem facere super oblationem ut possit ex ea fieri corpus Christi.

De fractione oblatarum.

Fraçtio oblatarum illam fractionem significat quam Dominus duobus fecit in Emmaus. Qua de re solent aliqui episcoporum, quando invicem communicant, tres portiones facere de una oblata in typo horum trium, id est, Christi et Cleopæ et, ut dicant, Luca. Sicut enim multe Ecclesie sunt per universam orbem terrarum propter diversa loca, et tamen una sancta est catholica propter unam fidem, sic et multe oblate propter vota offerentium unius panis est propter unitatem corporis Christi. Si enim requiris, quare non integra oblata ponatur in calicem, cum constet integrum corpus Domini resurrexisse, partim resurrectorum, partim jam vivit, ut ultra non moriatur, partim mortale est, et tamen in cælo. Unde dicit Apostolus : *Nostra autem conversatio in cælis est (Philip. iii)*.

De pace annuntiata antequam commisceatur corpus et sanguis Domini.

Duobus enim modis potest accipi pax dicta ab episcopo sive presbytero antequam corpus Domini mittatur in sanguinem. Scilicet et illa pax per istam intelligi potest quæ justis eodem tempore data est, quando anima Christi descendit ad infernum, et eruit inde omnes fideles, et abstersit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, ut amplius eis non sit

dolor neque luctus, sed in pace Dei, qua angeli pacati sunt cum eo ut vivant in æternum. Vel certe ea pax per istam intelligi potest quæ data est Christi corpori quando anima ad illud rediit; ut sicut neque anima unquam turbata est pro sua morte, ita nec corpus ultra turbatur de sua mutatione; sed ea pace fruuntur utraque ut semper gaudeant de æterna immortalitate. Non enim ab re est si per tactum quo tanguntur labia calicis eodem tempore scripturam illam accipiamus: *Et insufflavit in faciem ejus spiraculum vitæ* (Gen. 11), ut eo membro restauratio vitæ legatur eam primo ut viveret legitur data. Sane et illud rationi congruit ut quatuor sensus sunt in capite, per quatuor partes labia calicis tangantur, sive quia per quatuor partes mundi Christi resurrectio speratur. Inde scriptum est: *A quatuor ventis veni, et insuffla super interfectos istos, et reviviscant* (Ezech. xxxvii). Sicut enim postquam pueri clamaverant *Osanna benedictus qui venit*, Gentiles quidam, qui nondum erant Dei, quærebant per Philippum, qui erat os lampadis, videre Jesum, in quo significatum est Gentiles futuros corpus Domini per fidem, ita et iste panis quando primum ponitur in altari, datur intelligi futurum de eo fieri corpus Domini. Audiamus quid de jam commemoratis gentilibus respondeat Dominus: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet* (Joan. xii). In quo profecto ostenditur, nisi ipse moriatur, gentilitatem non fieri corpus suum. Sic sane et panis purus corpus suum antea fieri non poterat, nisi ad memoriam reducatur Sacerdotis sacramentum passionis Domini, et crucis signaculum super eo celebratur.

Item de secreta.

Christus solitudinem quæsiit in oratione. Quanto magis non oportet quærere, qui undique circumdantur tumultibus vitiorum et consuetudine sæculari. Utile namque est omnem orationem specialem sacerdotum secretam esse, ut non cogitemus quomodo placeat vox et compositio oris populo terreno, sed tantummodo cogitemus qualiter mens soli Deo concordet, quem orat. Ab illo loco ubi secretam dicit episcopus usque ad *Agnus Dei*, totum illud vocat Augustinus orationes.

De præfatione.

Præfatio namque dicitur quasi prælocutio. Hæc namque oratio quæ præfatio dicitur, prælocutio est totius sequentis orationis quæ inchoatur. *Te igitur* pervenit usque ad *Agnus Dei*. Hanc consuetudinem hæc oratio tenet quam habuit oratio patrum nostrorum, qui solebant laudes Domino referre in oratione. Ita namque Daniel oravit: *Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, et fecisti tibi nomen secundum diem hanc* (Dan. ix). Et paulo post: *Avertatur, obsecro, ira tua et furor tuus a civitate tua*, etc. Primo namque laudavit Dominum in eo quod eduxerit populum suum de servitute gravi. Et postea deprecatus est de præsentis tribulatione.

De benedictione post communionem.

Post communionem hanc orationem Augustinus postulationem vocat. Post communionem namque dicit quia postquam populus communicat hæc sequitur. Super populum vero, quia tunc benedicitur populus ut nostro sancto conveniant Evangelio. Post orationem et communicationem benedictio sequitur, quoniam postquam Christus in cruce oravit et eorum discipulis manducavit et reliquias eis dedit, elevatis manibus suis benedixit eos (Luc. xxv): effectum est cum benediceret eos, recessit ab eis, et ferebatur in cælum. Nostra quippe benedictio postulatio est apud Dominum ut benedicere dignetur. Episcopus namque data benedictione revertitur ad propria. Postea annuntiat diaconus, *Ite Missa est*. In angelorum typo loquitur populo, qui dixerunt apostolis: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum* (Act. i). Et reliqua. Quid est namque: *Ite Missa est, frater mi, nisi: Ite cum pace ad domos vestras*. Legata est pro vobis oratio ad Dominum, et per angelos, qui nuntii dicuntur, allata est in conspectum divinæ majestatis. Populus respondit: *Deo gratias*. Hanc responsionem Augustinus vocat gratiarum actiones. Hoc agit sancta Ecclesia more apostolico, qui erant adorantes Jesum, et regressi sunt Jerusalem cum gaudio magno (Luc. xxiv). Audi qualiter apostoli Deo gratias referant, et erant semper in templo laudantes et benedicentes Deum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Qualiter quædam orationes et cruces in Te igitur agendæ sunt.

Te igitur, clementissime Pater, per Jesum Christum Filium tuum, Dominum nostrum, supplices rogamus et posimus uti accepta habeas et benedicas. Hic signat oblationem et calicem tribus vicibus, non tamen sub una cruce, sed separatim singulis singulas faciens cruce. *Hæc + dona, hæc + munera, hæc + sancta sacrificia illibata*. In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adjuvare, et regere digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo papa nostro illo. Memento, Domine, famularum famularumque tuarum illorum et illarum (Hic nomina vivorum memorantur, si volueris, sed non Dominica die, nisi cæteris diebus) et omnium circumstantium quorum tibi fides cognita est et nota devotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis atque incolomitate suæ, tibi que reddunt vota sua æterno Deo vivo et vero. Communicantes et memoriam venerantes in primis gloriosæ semper virginis Mariæ genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, sed et beatorum apostolorum ac martyrum tuorum Patri, Pauli, Andrea, Jacobi, Joannis, Thome, Jacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, et Fathæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelii, Cypriani, Laurentii, Chrysegoni, Joannis et Pauli, Cosmæ et Damiani. Si fuerit natalis sanctorum, hic dicat: *Sed et diem natalis beati illius vel beatorum illorum celebrantes, et omnium sanctorum tuorum,*

quorum meritis precibusque concedas ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxiliis per Christum Dominum nostrum. Hic inclinatur se usque ad altare, dicens: Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed et cunctæ familiæ tuæ quæsumus, Domine, ut placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi et in electorum tuorum jubeas grege numerari, per Christum Dominum nostrum. Hic erigit se sursum, solam oblatam hic benedicit. Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam †, adscriptam †, ratam †, rationabilem, acceptabilemque facere dignare, (hic ambos signat, id est, oblationem et calicem) ut nobis corpus † et sanguis † fiat dilectissimi filii tui Domini nostri Jesu Christi. Qui pridie quam pateretur accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, elevatis oculis in celum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit †, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite et manducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meum. Simili modo postea quam cenatum est, accipiens et hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, iterum tibi gratias agens, benedixit †, dedit discipulis suis, dicens: Accipite et bibite ex hoc omnes. Hic est enim calix sanguinis mei Novi et æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Unde et memores, Domine, nos tui æervi, sed et plebs tua sancta, Christi Filii tui Domini Dei nostri, tam beatæ passionis, nec non et ab inferis resurrectionis, sed et in caelos gloriöse ascensionis, offerimus præclaræ majestati tuæ de tuis donis ac dotis (hic quatuor vicibus solam oblationem signat, et in quinta vice super calicem solam arucem faciens) hostiam † puram, hostiam † sanctam, hostiam † immaculatam, panem † sanctum vitæ æternæ, et calicem † salutis perpetuæ. Supra quæ propitius ac sereno vultu respicere dignaris et accepta habere sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui justi Abel, et sacrificium patriarchæ nostri Abraham, et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. Hic inclinatur se iterum juxta altare, dicens: Supplex te rogamus, omnipotens Deus. Hic orat apud te quod volueris. Deinde dicit: *Jube hæc perferri per manus angeli tui in sublime altare tuum in conspectu divinæ majestatis tuæ.* Hic se erigit, hæc verba dicens: *Ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti et gratia repleamur per Christum Dominum nostrum.* Hic orationes dum dicuntur, una super dyptichos [forte, diptycha], altera post lectionem nominum. Et hæc quotidianis vel in agendis tantummodo diebus. Memento etiam, Domine, et eorum nominum qui nos præcesserunt cum signo fidei et dormiunt in somno pacis. Et recitantur. Deinde postquam recitata fuerint, dicit: *Ipais, Domine, et omnibus in Christo quiescentibus lacum refrigerii, lucis, et pacis ut indulgeas do-*

A precamur per Christum Dominum nostrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam et societatem donare digneris cum tuis sanctis apostolis et martyribus, cum Joanne, Stephano, Matthis, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agna, Cæcilia, Anastasia, et cum omnibus sanctis tuis, intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed venia quæsumus largitor admittes per Christum Dominum nostrum. Hic archidiaconus erigens se venit, et involvens calicem mappula, levat illum contra domnum papam. Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas. Hic ambro signat, id est, oblationem et calicem, tribus vicibus, singulis singulas facies cruces, sanctificas †, vivificas †, benedictis †, et præstas nobis. Hic levat domnus papa oblationes duas usque ad oram calicis; et tangens eum de oblationibus, tenente illum archidiacono: *Per ipsum et cum ipso et in ipso est tibi Deus Patri omnipotenti in unitate Spiritus sancti omnis honor et gloria.* Tunc dicit in altum: *Per omnia sæcula sæculorum. Respondent: Amen.* Tunc reponit oblationes in altare, et dicit in altum: *Oremus.* Deinde dicit: *Præceptis salutaribus moniti, et divinis institutionibus formati, audemus dicere, Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, adveniat. Usque libera nos a malo.* Tunc dicit domnus papa, interveniente nullo sono, hanc orationem: *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis præteritis, præsentibus et futuris, et intercedente beata et gloriosa semper virgine Dei genitricæ Maria et sanctis apostolis tuis Petro et Paulo atque Andrea, et sancto Stephano protomartyre tuo, et beatis confessoribus tuis Hilario, Martino, atque Benedicto, (hic nominat quales voluerit sanctos vel quantos commemorat) cum omnibus sanctis, da propitius pacem in diebus nostris, ut ope misericordiæ tuæ adjuti, et a peccato simus semper liberi, et ab omni perturbatione securi per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.* Deinde dicit: *Pax Domini nostri Jesu Christi sit semper vobiscum.* Respondent, et cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altario vel patenæ. Et sic populus dat sibi pacem. Dum vero domnus papa dicit: *Pax Domini sit semper vobiscum,* non mittit partem sanctam in calicem, sicut cæteris sacerdotibus mos est dum confringunt, et *Agnus Dei* dicunt. Et expleta confractione communicat domnus apostolicus, partem sibi mordet, et reliquum in calicem mittit, faciens crucem de ea tribus vicibus super calicem nihil dicens; et sic confirmat de calice, tenente calicem archidiacono. Quando vero domnus apostolicus descendit ab altari, incipit communicare populus. Dicitur Antiphona ad communionem; et expleta communionem et antiphona, tum surgit domnus papa, et veniens ad altare salutatur altius, dicens: *Dominus vobiscum.* Respondent, et cum spiritu tuo. Deinde dat orationem: *Quod ore sumpserimus, Domine, mente capiamus, et de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum per Dominum nostrum Jesum Christum.*